

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Олексій Онищенко,
академік НАН України, д. філос. н., проф.,
генеральний директор НБУВ

Віра Попроцька,
к. п. н., учений секретар НБУВ

Основні підсумки наукової діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (1999)

За підсумками 1999 р. висвітлюється діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як багатoproфільного науково-дослідного центру, характеризуються пріоритетні напрями наукових досліджень та основні проекти, науково-організаційні заходи, видавнича діяльність, наукове співробітництво.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, виконуючи функції головної бібліотечної установи країни, багатoproфільного науково-дослідного, науково-інформаційного та культурологічного центру, в своїй діяльності цілеспрямовано дотримується курсу на досягнення якісно нового рівня інформаційного забезпечення науки, культури, освіти, управлінських структур.

Комплексне вирішення наукових та прикладних завдань забезпечувалося структурою НБУВ. До неї, як і в попередні роки, входили: Фонд Президентів України, Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ), Архівний фонд НАН України, п'ять науково-дослідних інститутів (бібліотекознавства, української книги, рукопису, архівознавства, біографічних досліджень) та чотири центри (консервації і реставрації, бібліотечно-інформаційних технологій, культурно-просвітницький, редакційно-видавничий).

Характеристика тематики виконуваних НДР

У науковій роботі особлива увага приділялася виконанню дослідницьких проектів у межах затверджених Президією НАН України найважливіших напрямів, за якими Бібліотека має значні досягнення, перспективні розробки, визнані наукові школи: «Формування і використання науково-інформаційних ресурсів. Інформатизація наукових бібліотек», «Створення національної бібліографії. Українська біографістика», «Нові техно-

логії збереження, консервації та реставрації бібліотечних фондів», «Вивчення, збереження та видання української історико-культурної спадщини. Розділ: Наукове освоєння і введення в культурний обіг рукописної спадщини України».

Нова соціально-економічна ситуація, що склалася в Україні в умовах переходу до ринкових відносин, та інтенсивний розвиток інформатизації суспільства визначають нові функціональні пріоритети в діяльності наукових бібліотек у напрямі організації і технології формування й використання їх інформаційних ресурсів. Дослідження у напрямі «Формування і використання науково-інформаційних ресурсів. Інформатизація наукових бібліотек» здійснюються НБУВ традиційно. Уже запроваджено автоматизовані інформаційні технології формування фонду та обслуговування читачів, діє електронний каталог. Найважливішими перспективними завданнями є створення зведеного електронного каталогу бібліотек державного рівня; кооперативне формування й централізована підтримка бази даних «Реферати наукових видань України»; створення розосереджених тематичних та фактографічних БД; організація наповнення електронного архіву публікацій і матеріалів НАН України (комп'ютерних версій книг та журналів, звітів про НДР тощо); інтеграція електронних інформаційних ресурсів наукових бібліотек і забезпечення їх багатоаспектного використання з використанням комп'ютерних мереж.

Інститут бібліотекознавства у межах теми «Формування й використання інформаційних ресурсів наукової бібліотеки: технологія і організація» (науковий керівник — к. і. н. А. Г. Бровкін) спрямовував свої наукові розробки на вирішення науково-прикладних проблем організаційно-технологічного забезпечення діяльності НБУВ у період освоєння комп'ютерних технологій. Удосконале-

© Онищенко Олексій Семенович, Київ, 2000
© Попроцька Віра Григорівна, Київ, 2000

но організацію обліку документів з урахуванням чинного законодавства та запровадження автоматизованої технології опрацювання документів, підготовлено проект інструкції «Облік фондів у Національній бібліотеці України імені В.І.Вернадського». Проведено структурно-функціональний аналіз технології обміну документами, створено службові БД для інформаційного забезпечення системи обміну («Надходження документів для документообміну з бібліотеками», «Періодичні видання НАН України, що надходять до НБУВ для обміну з бібліотеками», «Бібліотеки — партнери по документообміну країн СНД і Балтії», «Партнери з міжнародного книгообміну» тощо).

З метою методичного та організаційно-технологічного забезпечення процесів формування електронного каталогу розроблено інформаційне забезпечення ЕК на окремі види документів (стародруки, нотні видання) та БД авторитетних записів; адаптовано машиночитану каталогізаційну технологію під вимоги обробки стародруків і рідкісних видань; вдосконалено засоби програмної підтримки ЕК НБУВ; розроблено структуру Формату бібліографічного запису нотних видань; вдосконалено розділи першої версії Рубрикатора НБУВ; розроблено комплекс лінгвістичних засобів для інтелектуалізації пошуку в ЕК; створені БД персоналій українських та російських письменників, ілюстраторів; створено демонстраційну БД «Рубрикатор НБУВ як пошукова мова ЕК».

За результатами організаційно-технологічних досліджень Інституту підготовлено (вперше з урахуванням відповідного рівня комп'ютеризації бібліотечно-бібліографічних процесів) технологічну інструкцію «Шлях документів у процесі бібліотечно-опрацювання в Національній бібліотеці України імені В.І.Вернадського. Ч.1».

У минулому році багато уваги приділялося розробці архітектури й інформаційної технології електронної бібліотеки. Центр бібліотечно-інформаційних технологій працював за відомчим проектом «Розробка архітектури й інформаційної технології електронної бібліотеки» (науковий керівник — к.т.н. Л.Й.Костенко. Строк виконання: 1999—2001 рр.). Відповідно плановим завданням були визначені головні інформаційно-ресурсні компоненти електронної бібліотеки, що включають ЕК НБУВ, БД «Реферати наукових видань України» й депозитарій комп'ютерних версій опублікованих і неопублікованих документів (монографій, енциклопедій, довідників, словників, періодичних видань, збірників наукових праць, матеріалів конференцій, препринтів тощо). Розроблено новий підхід до формування інформаційних ресурсів електронної бібліотеки, сутність якого полягає в доповненні ЕК НБУВ рефератами

наукових публікацій та наступному повнотекстовому розширенні реферативної БД. Такий підхід забезпечує ефективне використання наявних процесів аналітико-синтетичної переробки даних, інформаційних, матеріально-технічних і кадрових ресурсів.

Співробітники Центру запропонували й апробували технологію кооперативного реферування української наукової літератури, що передбачає централізовану обробку монографічної складової обов'язкового примірника творів друку України в НБУВ і залучення інтелектуальних власників до реферування статей із серіальних видань, збірників наукових праць та матеріалів конференцій.

Результати робіт зі створення електронної бібліотеки (повнотекстовий банк авторефератів дисертацій, обсягом понад 1 тис. документів, публікації НБУВ, серіальні видання Інституту фізики напівпровідників НАН України та Одеського державного політехнічного університету) подані на Internet-сервері НБУВ.

Подальшого розвитку набула діяльність Бібліотеки щодо інформаційно-аналітичного забезпечення державних структур.

Співробітники Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) працювали за проектом «Інформаційно-аналітичне забезпечення органів державної влади по вивченню соціально-політичної, економічної ситуації в регіонах України» (науковий керівник — к. філос. н. В. М. Горовий. Строк виконання: 1999 — 2001 рр.).

У минулому році вивчено характер запитів владних структур стосовно аналізу соціально-економічної та політичної ситуації в регіонах, що дало можливість удосконалити планування роботи та підвищити якість інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади. На основі вивчення інформаційної насиченості й специфіки регіональних видань України визначено коло видань, матеріали яких будуть використані для підготовки аналітичних матеріалів та наповнення БД. На замовлення владних структур співробітники Служби протягом року підготували 95 аналітичних матеріалів з актуальних проблем суспільно-політичного та економічного розвитку України. Видавалися також періодичні інформаційні огляди¹.

НБУВ за своїми наробками останніх років

¹ Раз на два тижні — «Паливно-енергетичний комплекс: стан і перспективи» — 18 вип.; щотижня — «Україна: события, факты и комментарии» — 50 вип.; «Київ» — 45 вип.; «Діяльність владних структур в Україні за оцінками зарубіжних засобів масової інформації» — 25 вип.; щоденний огляд «Вісті з регіонів».

стала головною установою в реалізації проектів створення національної бібліографії та біографістики України. Подальший розвиток досліджень у напрямі «Створення національної бібліографії. Українська біографістика» передбачає створення на основі концепції НБУВ національного банку даних української книги та біографістики, а також видання багатотомної ретроспективної національної бібліографії та багатотомної серії Українського біографічного словника.

Інститут української книги НБУВ послідовно продовжує підготовку та видання в контексті серії «Національна бібліографія України» системи покажчиків національного репертуару друкованої продукції, якого Україна практично не мала за всю свою історію.

Відділ національної бібліографії виконував проект «Україномовна книга. 1917—1923: Каталог фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (науковий керівник — акад. НАН України П. Т. Тронько. Строк виконання: 1999—2001 рр.). Основним результатом роботи є видання (в серії «Національна бібліографія України») третього випуску бібліографічного покажчика «Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», до якого ввійшли книги українською мовою за 1901—1910 рр., незалежно від місця їх видання. Здійснювалося формування БД хронологічних рядів четвертого (1911—1916 рр.) та п'ятого (1917—1923 рр.) випусків. Продовжується формування БД для зведеного каталогу україномовної книги. Підготовлено до друку рукопис бібліографічного покажчика «Книга в Україні. 1816—1917. Вип. 2. Б».

На виконання постанови Кабінету Міністрів України співробітниками Відділу національної бібліографії підготовлено до видання ґрунтовний бібліографічний покажчик «Українська революція і державність. 1917—1920 рр.».

У напрямі створення національної бібліографії працювали й інші підрозділи Інституту. Відділ зарубіжної україніки — над анотованим каталогом своїх фондів. Відділ бібліотечних зібрань та історичних колекцій — над покажчиком «Петро Могила», продовжував науково-бібліографічне дослідження та підготовку каталогу колекції І. та А. Хрептовичів. Відділ газетних фондів працював над друкованим каталогом «Газети України. 1930—1934 рр.» та збирав матеріали для подальших за хронологією випусків.

Сектором естампів та репродукцій за темою «Бібліографія образотворчих видань» розроблено методику опису різних видів аркушевих друкованих видань та оригіналів творів графічного мистецтва для наукових каталогів (гравюри, плаката, лубка, листівки, репродукції тощо),

яку викладено у методичних рекомендаціях «Науковий опис аркушевих образотворчих матеріалів»; завершено в першій редакції рукопис бібліографічного покажчика «Архітектура України в художніх листівках до 1917 року з фондів сектору естампів і репродукцій», вип. 2; закінчено написання каталожної частини каталогу колекції лубка з фондів сектору естампів та репродукцій.

У Секторі нотних видань за темою «Музична україніка: введення до наукового і культурного обігу» досліджувалися питання бібліографічного запису нотних видань (до 1923 р.) розділу музичної україніки, проведено історико-документознавчий аналіз нових матеріалів української музичної спадщини, вперше введено в науковий обіг архівні документи музичної україніки. За розділом «Український нотографічний репертуар у фондах НБУВ» здійснювалась робота з формування БД бібліографічного покажчика «Україномовна книга. Вип. 5. 1917—1923», що включало науково-бібліографічний опис нотних видань з урахуванням поліграфічних особливостей, дарчих написів, присвят, поміток, печаток тощо. Здійснено пошукову роботу з метою атрибуції творів, встановлення авторства музики, текстів вокальних творів, засобів виконання, місця друку, інших вихідних даних з посиланням на джерела. Співробітники Сектору в співпраці з відділами каталогізації і систематизації здійснювали також розробку формату бібліографічного запису нотних видань.

Тема «Музична україніка: введення до наукового й культурного обігу» виконувалась у взаємодії з Центром музичної україністики при Національній музичній академії України ім. П. І. Чайковського, Національною комісією з питань повернення в Україну культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України, Російською національною бібліотекою, Міжнародною асоціацією музичних бібліотек, архівів та документальних центрів (IAML). Керівник підрозділу В. Д. Шульгіна брала участь у роботі керівного складу вищезазначених органів (заступник голови Музичної ради Національної комісії, завідувач секції інформаційного забезпечення НМАУ). За результатами спільних розробок підготовлено до друку збірник наукових праць «Повернення культурного надбання України: проблеми, завдання, перспективи. Вип. 13. Укладач В. Д. Шульгіна».

Відділ стародруків та рідкісних видань працював за темою «Дослідження та наукове опрацювання колекцій стародруків і рідкісних видань». Наукове вивчення фондів було безпосередньо пов'язане з переобліком колекцій, організацією топографічних каталогів та службових картотек. Розроблено перспективний план і

методичні засади створення ЕК кирилических стародруків із фондів НБУВ; розпочато створення БД детального, попримірничкового опису кирилических стародруків XVI—XVIII ст., надрукованих в українських землях; розпочато роботу з адаптації програми «Allegro» для опису стародруків, уточнено описи, частину інформації введено в комп'ютер. Для другого видання зведеного «Каталогу українських стародруків», яке готується спільно з ЛНБ ім. В. Стефаніка, підготовлено бібліографічний список видань XVI—XVIII ст., надрукованих в Україні, що зберігаються у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ.

У цьому ж напрямі згідно з проектом «Підготовки матеріалів до Українського біографічного словника, створення комп'ютерної бази даних біографічної та біобібліографічної інформації», який виконував Інститут біографічних досліджень (науковий керівник — д.і.н. В. С. Чишко. Строк виконання: 1999—2003 рр.), тривала робота з розробки теоретичних і науково-методичних проблем української біографістики, збирання, наукового опрацювання й підготовки до видання матеріалів біографій діячів України, створення комп'ютерних БД біографічної інформації, розробки та впровадження інформаційних технологій в українську біографістику, координації досліджень з української біографістики в загальнодержавному масштабі.

Відпрацьовувалися концептуальні основи комп'ютерної БД Українського біографічного словника, призначеної для накопичення біобібліографічних відомостей про діячів української історії, культури, науки, отримання оперативних довідок за різними характеристиками, формування та друку відповідних вихідних документів. Методичні проблеми підготовки УБС розроблялися відповідно до існуючого розподілу масивів накопиченої інформації по окремих доменах. Розроблено методичні рекомендації щодо української транскрипції прізвищ і власних імен діячів польської, словацької та чеської культур. Багато уваги приділялося розробці програмного забезпечення й структури комп'ютерної БД біографічної та біобібліографічної інформації, виконано перший етап робіт зі створення нової програмної оболонки. Побудоване програмне забезпечення дає можливість пошуку, перегляду інформації, її редагування, створення нових записів. Продовжувалася робота з накопичення та введення біобібліографічної інформації, редагування і впорядкування існуючого в базі даних «Алфавітний словник УБС» масиву інформації.

Інститутом, який фактично виконує роль національного біографічного центру, проводилася науково-координаційна робота з різними установами та окремими дослідниками зі створення

Українського біографічного словника. Продовжувався збір відомостей про дослідників у галузі національної біографістики та наповнення БД «Автори статей». Наслідком координаційної роботи Інституту є об'єднання зусиль дослідників у галузі біографістики, застосування єдиних методичних підходів при підготовці біографічних видань. За методичними рекомендаціями Інституту біографічних досліджень готувалися біографічні видання в Україні².

Згідно з результатами дослідження в минулому році співробітниками опубліковано 92 наукові праці, у т. ч. збірник наукових праць «Українська біографістика. Вип. 2».

За напрямом «Нові технології збереження, консервації та реставрації бібліотечних фондів» продовжені дослідження проблем збереження бібліотечних фондів, спрямовані на забезпечення довготривалого збереження бібліотечних фондів як національного духовного надбання. У цьому напрямі працював спеціалізований науковий підрозділ — Центр консервації та реставрації за проектом «Система збереження бібліотечних фондів: проблеми та впровадження в умовах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (науковий керівник к.і.н. Л. В. Муха). Відповідно до плану здійснювалася підготовка науково-методичної документації з питань забезпечення збереження фондів, впровадження методів та технологій превентивної консервації; проводилася наукова експертиза стану фізичного збереження цінних фондів.

Особлива увага приділялася питанням профілактики фізико-хімічних і біологічних пошкоджень документів унаслідок дії шкідливих екологічних факторів або в разі виникнення аварійних ситуацій. Для запобігання пошкоджень чи втрат документів за цих обставин проводилася паспортизація книгосховищ та аналіз умов зберігання фондів; здійснювалися контроль параметрів мікроклімату книгосховищ, біологічний нагляд, моніторинг збереженості документів, індивідуальна дезінфекційна обробка ушкоджених мікроміцетами цінних документів. Розпочато реалізацію проекту створення страхового фонду унікальних, рідкісних видань і документів шляхом репрографії на мікрофільми, мікрофіші та CD-ROM.

Співробітниками Центру опубліковано п'ять статей, підготовлено до друку 16 праць (статті, методичні матеріали).

У напрямі «Вивчення, збереження та видання

² Деятели крымскотатарской культуры (1921—1944 гг.): Биобиблиографический словарь / Гл. ред. и сост. Д. П. Урсу. — Симферополь: Доля, 1999. — 240 с.; Туркевич В. Д. Хореографічне мистецтво у персоналіях: Довідник. — К., 1999. — 224 с.

української історико-культурної спадщини. Розділ: Наукове освоєння і введення в культурний обіг рукописної спадщини України» розробки здійснюються Інститутами рукопису та архівознавства НБУВ, які мають багаті традиції і визнані наукові школи у дослідженні проблеми наукового доступу до унікальної рукописної, архівної та книжкової спадщини України. Важливим завданням у цьому напрямі є створення актуальних для процесів державотворення масивів вторинної документальної інформації з історії суспільства та введення її в науковий і суспільний обіг шляхом укладання фундаментального Путівника по фондах Інституту рукопису НБУВ, локальних видань з окремих питань історії, науки й культури України, серії наукових довідників, каталогів та публікацій унікальних рукописних пам'яток, документальної спадщини видатних українських вчених та діячів української культури.

Науковцями Інституту рукопису в попередні роки під керівництвом д.і.н., професора Л. А. Дубровіної проведено теоретичну розробку проблеми наукового доступу до унікальної рукописної та книжкової спадщини України, що зберігається у фондах НБУВ, розроблено методики наукового опрацювання складних історичних рукописних джерел на базі комплексного джерелознавчого та книгознавчого аналізу, із залученням яких і досліджується історія походження, долі, складу й змісту бібліотечних колекцій та зібрань. За новими археографічними технологіями здійснюється наукове опрацювання великих за обсягом масивів рукописних книг та документів з історико-культурної спадщини України ХІУ—ХУІ ст., що не були включені в науковий обіг.

У минулому році Інститут виконував проект «Рукописна спадщина діячів науки та культури України: джерелознавчі дослідження та археографічний опис (на матеріалах фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (науковий керівник — д.і.н. Л. А. Дубровіна. Строк виконання: 1999—2001 рр.). За результатами роботи проведено історико-документознавчий аналіз родовидового складу й предметного змісту фондів, науковий опис рукописних комплексів та груп документів, класифікація й уніфікація документів, укладання довідок для Путівника по особових архівних фондах Інституту. Підготовлено до друку довідник «Архівні установи України» (спільно з Українським державним науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства Головархіву й Інститутом археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України). Науковці Інституту продовжували опис збірочок рукописних книг ХУІ ст., науково-технічний

опис особових фондів видатних учених, придбаних Бібліотекою за останні роки, а також проводили доопрацювання, інвентаризацію й облік фондів, описаних за принципами термінової обробки в 70-х роках.

Складовою джерелознавчих розробок Інституту рукопису, спрямованих на поглиблення знань про духовну спадщину народів, які проживають на території України, є наукова обробка та опис єврейських рукописів і книжково-рукописних колекцій. Досліджено історію збирання єврейських рукописів, формування книжково-рукописних колекцій на території України та Росії, їх долю наприкінці ХІХ — у ХХ ст., сучасний стан, проаналізовано 450 рукописних і книжкових пам'яток, з них 250 запроваджуються до наукового обігу вперше; проводилося дослідження газетних зібрань із фондів Сектору сходознавства; вивчалася колекція фоноциліндрів із записами єврейського музичного фольклору, виконаними на території України в 1912—1947 рр.

Виконуючи Указ Президента України «Про Положення про книжкову серію «Президентська бібліотека: духовні першоджерела України», розпочато роботу з підготовки до видання тексту Пересопницького Євангелія. Вироблено основні правила видання пам'ятки, здійснено наукове й технічне редагування, комп'ютерний набір та опрацювання зносок і приміток до тексту, укладено вступну статтю до видання.

За рік співробітниками Інституту рукопису в результаті виконання проекту захищено дві та представлено до захисту одну кандидатську дисертацію, опубліковано 16 статей. Видано четвертий випуск збірника наукових праць «Рукописна та книжкова спадщина України. Археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів», каталог «Музичний архів М. Д. Леонтовича» (Л. П. Корній, Е. С. Клименко), а також (спільно з Інститутом української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського і Кафедрою української культури та етнографії ім. Гуцуляків Університету Альберта (Канада) «Д. П. Де ля Фліз. Альбоми. Т. 2.». Підготовлено до друку каталог «Рукописна книга ХУ ст. у фондах Інституту рукопису» та матеріали міжнародних наукових читань, присвячених 90-річчю від часу заснування Єврейського історико-етнографічного товариства. У продовження першої за хронологією частини³ розпочато підготовку монографії «Істо-

³ Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918-1941 / НАНУ, НБУВ. — К.: НБУВ, 1998. — 336 с.

рія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (1941—1996 рр.)».

Інститутом архівознавства на підставі історико-документознавчого аналізу Архівного фонду НАН України створюється широка науково-інформаційна база дослідження історії діяльності Національної академії наук — публікації збірників документів, путівників по особових фондах академіків та членів-кореспондентів НАН України, покажчиків, каталогів.

У минулому році Інститут закінчив розробку теми «Архівний фонд НАН України (1918—1941 рр.): археографічно-інформаційний опис» (науковий керівник — акад. НАН України О. С. Онищенко. Строк виконання: 1997—1999 рр.). Основним результатом виконання теми є видання збірників документів і матеріалів з історії Національної академії наук України, путівника по особових архівних та рукописних фондах академіків і членів-кореспондентів та щоденників С. О. Єфремова⁴.

За розділом «Історико-документознавчий аналіз Архівного фонду НАН України за період 1918—1941 рр.» здійснювалася підготовка до видання Путівника «Архівний фонд НАН України (1918—1941 рр.)». Підготовлено історичні довідки й характеристики архівних фондів 69-ти установ НАН України, 40 історичних довідок та характеристик складу документів на фонди ліквідованих наукових установ, що зберігаються в Інституті рукопису НБУВ; підготовлено до видання науково-довідковий том до трьох томів збірників документів і матеріалів з історії НАН України 1918—1923 рр., 1924—1928 рр., 1929—1933 рр.;

⁴ Історія Національної академії наук України (1924—1928 рр.): Збірник документів та матеріалів / Упорядники: В. А. Кучмаренко, О. Г. Луговський, Т. П. Папакіна, Л. І. Стрельська, Л. М. Яременко. Редколегія: О. С. Онищенко (відп. ред.) та ін. — К., НБУВ, 1998. — 761 с. (Джерела з історії науки в Україні).

Історія Національної академії наук України (1929—1933 рр.): Збірник документів та матеріалів / Упорядники: Т. В. Вересовська, В. Г. Врублевський, В. А. Кучмаренко, Т. П. Папакіна, Л. І. Стрельська, Л. М. Яременко. Редколегія: П. С. Сохань (відп. ред.) та ін. — К., 1998. — 761 с. (Джерела з історії науки в Україні).

Видатні вчені Національної академії наук України. Особові архівні та рукописні фонди академіків і членів-кореспондентів у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (1918—1998): Путівник / Кол. укладачів. Редколегія: О. С. Онищенко (голова) та ін. — К.: НБУВ, 1998. — 307 с.

Єфремов С. О. Щоденники. 1923—1929. — К., 1997. — 848 с.: Іл. — (Серія «Мемуари») / Упорядники: О. І. Путро (Гол. упорядн.), Т. В. Вересовська, В. А. Кучмаренко, Л. Ю. Портнова, Л. І. Стрельська. Відп. ред. акад. НАН України О. С. Онищенко.

підготовлено план-проспект четвертого тому збірника документів і матеріалів «Історія НАН України. 1934—1941 рр.»

Здійснювалася розробка науково-методичних питань удосконалення організації та структури Архівного фонду НАН України: проведено доопрацювання «Методичних рекомендацій зі створення та ведення міжфондового покажчика науково-дослідної та науково-технічної документації — складової частини НАН України»; доопрацьовано методичні рекомендації з наукового опису фондів особового походження; розроблено «Положення про архівний фонд НАН України» та «Положення про особовий фонд дійсного члена і члена-кореспондента НАН України»; створено систему науково-довідкового апарату по фондах Інституту архівознавства, розроблено схему каталогізації, складено «Положення про систему каталогів Інституту архівознавства НБУВ», розроблено інструкції по роботі з каталогами та з суцільної перевірки наявності документів. Значну увагу співробітники Інституту приділяли наданню організаційно-методичної та практичної допомоги установам і організаціям НАН України з науково-технічного впорядкування архівів, удосконалення діловодства, впровадження у практику їхньої роботи системи інструктивно-методичних документів, регламентуючих організацію діловодства та роботу архівів.

Координація наукової діяльності

Як багатопрофільна наукова установа, НБУВ координує свою діяльність з багатьма іншими організаціями, має налагоджені стосунки з провідними бібліотеками та вищими навчальними закладами України.

Провідні фахівці Бібліотеки взяли участь у розробці доповнень та змін до Закону України «Про бібліотеки та бібліотечну справу». Пропозиції передані до Комітету Верховної Ради з питань культури й духовності. Співробітники НБУВ також активно залучалися Комітетом Верховної Ради з питань культури і духовності до розробки та обговорення Закону України «Про обов'язковий примірник документів». Запропоновані Бібліотекою науково обґрунтовані зауваження щодо структури документа та окремих його положень, зокрема видового складу документів номенклатури обов'язкового примірника, термінології його системи, що вживається в Законі, порядку надсилання й отримання обов'язкових примірників документів, обов'язків щодо їх зберігання і використання, враховано у прийнятому Законі.

Співробітники Центру консервації й реставрації НБУВ брали участь у розробці «Програми

збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000—2005 роки», яку затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1999 р. № 1716. Програма визначає стратегію розв'язання проблем збереження бібліотечних та архівних фондів на засадах координації і кооперації зусиль бібліотек та архівів країни.

Національна бібліотека України подала також свої пропозиції до проекту Національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства. Пропонується передбачити створення і видання багатотомної Національної бібліографії України як картини надбання національної культури; підготовку Національного реєстру пам'яток книжкової і рукописної спадщини, їх освоєння та введення до наукового, освітнього й культурного обігу; видання серії «Президентська бібліотека: духовні першоджерела України»; видання багатотомного Українського біографічного словника; всебічне використання засобів культурно-просвітницької та масової роботи бібліотек (організацію художніх і книжкових виставок, презентацій, лекцій, зустрічей, екскурсій тощо) для патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності й зміцнення моральних засад суспільства.

Співробітники Бібліотеки брали участь в офіційному опонуванні кандидатських та докторських робіт, у роботі спеціалізованих учених рад інших установ (Л. А. Дубровіна — Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Інститут архівної справи та документознавства), державних комісій (А. Г. Бровкін, Л. А. Дубровіна, В. Д. Шульгіна — Комісії з питань повернення культурних цінностей в Україну), експертній раді ВАКУ (Л. А. Дубровіна).

Науково-організаційні заходи

За звітний період НБУВ проведено дві наукові конференції. Міжнародна наукова конференція «Львівському Апостолу — 425» відбулася 25—26 травня і була приурочена до традиційних днів слов'янської писемності в Україні. В заході взяли участь представники провідних бібліотек країн СНД, далекого зарубіжжя, України, вищих навчальних закладів, музеїв, науково-дослідних установ. На конференції розглянуто такі питання: роль Івана Федоровича (Федорова) в розвитку друкарської справи в Україні, його першодруки, осередки книговидання в Україні ХУІІ—ХУІІІ ст.; стародруки, зокрема кириличні, їх історія, опис та бібліографування, художнє оформлення, створення електронних каталогів стародруків, репер-

туар українських стародрукованих видань, реставрація та консервація давніх книжок, їх облік, збереження, традиції книгописання та стародрукованої книжності, персоналії дослідників першодруків. Відбувся семінар-практикум з питань ідентифікації та реставрації стародруків, експонувалася багата книжкова виставка, присвячена історії вітчизняного друкарства, демонструвалася електронна копія примірника Львівського Апостола. Висновки та рекомендації конференції мають важливе значення для розвитку подальших досліджень стародрукованої книги як об'єкта видатного історичного значення, який належить світовій культурі, сприятимуть об'єднанню зусиль учених, працівників бібліотек, архівів, музеїв, максимальному використанню творчих ресурсів у комплексній програмі збереження стародруків для майбутніх поколінь, активнішому їх введенню в науковий, освітній і культурний обіг.

Міжнародна наукова конференція «Бібліотечно-інформаційні ресурси: формування і розвиток» відбулася 12—15 жовтня й залучила 286 учасників. На секціях обговорювалися проблеми комплектування в системі формування інформаційних ресурсів, використання бібліографічних ресурсів сучасної бібліотеки, створення електронних ІР, інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів. Проведено семінари «Програмні продукти сім'ї ІРБІС», «Обмін електронними інформаційними ресурсами» та презентація наукової електронної бібліотеки НБУВ. У цілому на конференції розглянуто широке коло проблем формування, використання, розвитку та інтеграції ІР наукових бібліотек. Велике значення мав захід для теоретичного осмислення процесу інформатизації бібліотек та визначення шляхів їх входження в інформаційне суспільство.

У 1999 р. пройшли й інші важливі заходи, в яких Бібліотека була головним організатором. Разом із Інформаційно-бібліотечною радою НАН України 27 квітня НБУВ провела семінар з питань організації обміну електронними ІР в системі бібліотек та інших науково-інформаційних підрозділів НАН України. Крім членів Ради, були присутні заступники директорів з наукової роботи й вчені секретарі інститутів, завбібліотеками та іншими науково-інформаційними підрозділами, голови інформаційно-бібліотечних рад наукових установ. Прийняте учасниками семінару рішення сприятиме підвищенню рівня інформаційного забезпечення наукових досліджень НАН України.

Як методичний центр Бібліотека щорічно проводить семінари для завідуючих бібліотеками академічних науково-дослідних установ. Тематика минулих семінарів «Класифікація документів

за УДК» та «Основні напрями роботи бібліотек НДУ НАН України у 2000 р.».

Крім того, НБУВ була співорганізатором Сьомої Міжнародної наукової конференції «Єврейська історія та культура в країнах Центральної та Східної Європи» за темою «Катастрофа європейського єврейства. Рефлексії на межі століть», що проходила на базі Бібліотеки 29—31 серпня і проводилася спільно з Інститутом юдаїки, Фондом історичних відеодокументів «Ті, що пережили ШОА», Національним університетом «Києво-Могилянська Академія», та наукової конференції «Фройд, Вітгенштайн, Кафка. Внесок Австрії у світову культуру ХХ століття (Пам'яті Вольфганга Крауса)», яка відбулася в НБУВ 9—10 вересня. Організовано конференцію спільно з Посольством Австрії в Україні та Незалежним центром наукових досліджень зарубіжної літератури в Україні.

Вагомою була участь науковців НБУВ у фахових науково-організаційних заходах, що проводилися іншими установами. Найважливіші з них: IV Міжнародний конгрес україністів (Одеса, 25 серпня), Другий міжнародний музикологічний конгрес «Шопен і його творчість у контексті культури» (Варшава, жовтень), конференції «Історія наукових бібліотек у контексті історії, культури, освіти в Україні» (Київ. Державна історична бібліотека України. 14—15 жовтня), «Національна архівна спадщина: проблеми збереження» (Київ. УДНДІ архівної справи та документознавства. 2—5 листопада), «Архів і особа» (Київ, Головне архівне управління. 21—22 вересня), «Русские архивы за рубежом. Зарубежные архивы в России» (Москва. Московська консерваторія. 10-12 лютого), «Изучение Иудаики в странах СНГ и Балтии» (Москва, 30 січня — 3 лютого) та ін.

Видавнича діяльність

За 1999 р. на видавничо-поліграфічній базі Бібліотеки та інших установ видано 17 наукових праць співробітників НБУВ загальним обсягом 230,6 др. арк. Крім того, опубліковано 280 статей у наукових збірниках та періодичних виданнях загальним обсягом понад 120 др. арк.

Серйозними здобутками науковців за підсумками року можна вважати видання таких вагомих колективних праць, як «Бібліотека. Наука. Культура. Інформація. Наукові праці НБУВ. Вип. 1» та «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 2». Підготовлено до друку «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 3»; «Бібліографічний покажчик «Книга в Україні. 1816—1917. Вип. 2. Б»; «Бібліографічний покажчик «Українська революція і державність.

1917—1920»; «Путівник «Архівні установи України». Перелік найважливіших праць, які вийшли друком у 1999 р., див. нижче⁵.

Тривало видання журналу «Бібліотечний вісник».

⁵ Найважливіші праці, підготовлені науковцями НБУВ, які вийшли друком у 1999 р.:

Монографії та видання монографічного характеру:

1. *Покальчук Ю.* Українці у Великій Британії. — Львів: Кальварія, 1999. — 144 с.

2. Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1798—1916: Бібліографічний покажчик. Вип. 3. 1901—1910 / Редкол.: О. С. Онищенко (голова) та ін.; Наук. ред. В. Ю. Омельчук; Уклад. М. Д. Бойченко та ін. — К., 1999. — 736 с. / Серія: «Національна бібліографія України».

3. Музичний архів М. Д. Леонтовича: Каталог / Уклад.: Л. П. Корній, Е. С. Клименко. — К., 1999. — 114 с.

4. Д. П. Де ля Фліз. Альбоми. Т. 2. — К., 1999. — 687 с. Видано спільно з Інститутом української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського і Кафедрою української культури та етнографії ім. Гуцуляків Університету Альберта (Канада).

Збірники наукових праць:

5. Бібліотека. Наука. Культура. Інформація. Наукові праці НБУВ. Вип. 1. Відп. ред. О. С. Онищенко. — К., 1998. — 483 с.

6. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 2. Відп. ред. О. С. Онищенко. — К., 1999. — 352 с.

7. Рукописна та книжкова спадщина України. Археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів. Вип. 4 / Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського. — Редкол.: Л. А. Дубровіна (відп. ред.) та ін. — К., 1998. — 304 с.

8. Українська біографістика: Збірник наукових праць. Вип. 2. Відп. ред. В. С. Чишко. — К., 1999. — 354 с.

Довідкові, бібліографічні, методичні видання:

9. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, 1918—1998: Бібліогр. покажч. літ. за 1993—1998 рр. / Уклад. Н. М. Погребельська. Відп. ред. В. Ю. Омельчук. — К., 1998. — 165 с.

10. Зарубіжні періодичні видання, замовлені бібліотеками Національної академії наук України шляхом валютної передплати на 1996 рік: Систематичний покажчик / Уклад.: Т. М. Русских та ін. — К., 1998. — 144 с.

11. Довідкові та бібліографічні зарубіжні книжкові видання у фондах бібліотек наукових установ НАН України: Систематичний покажчик (надходження 1994—1997 рр.) / Уклад.: Красій Р. Л. та ін. — К., 1998. — 100 с.

12. Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи Національної академії наук України: Зб. матеріалів. Вип. 2. Нормування праці / Уклад. Т. Л. Кулаківська. — К., 1999. — 30 с.

Як і в попередні роки, він виходив з періодичністю 6 номерів на рік. Журнал і три тематичні збірники наукових праць, котрі видає НБУВ (загальнотематичний, «Рукописна та книжкова спадщина України», «Українська біографістика») увійшли до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора й кандидата наук.

З 1999 р. Бібліотека спільно з Інститутом проблем реєстрації інформації НАН України розпочали видання оновленого за змістом та структурою Українського реферативного журналу «Джерело», який виходить у трьох серіях і охоплює наукові видання, що вийшли друком в Україні, з усіх галузей знань.

Міжнародне наукове співробітництво

Основними напрямками міжнародного наукового співробітництва були встановлення та підтримання довгострокових відносин із зарубіжними бібліотеками та науковими центрами, робота над спільними науковими проектами, вивчення досвіду функціонування зарубіжних бібліотек, участь у роботі міжнародних конференцій та конгресів, співпраця з міжнародними бібліотечними організаціями.

НБУВ активно співробітничав з бібліотеками й науковими установами Польщі у напрямі наукового дослідження книжкових колекцій і зібрань. З 1992 р. НБУВ та Бібліотека Народова працюють за договором над вивченням українсько-польської та польсько-української культурної спадщини. Головна увага звертається на дослідження колекції «Регія» (Бібліотеки польського короля Станіслава Августа Понятовського), яка зберігається в НБУВ. Спільними зусиллями підготовлено до видання перший випуск її каталогу, який включатиме 10-й розділ бібліотеки «Polonika». З цією метою НБУВ двічі протягом року відвідували співробітники Бібліотеки Народової.

Українські й польські дослідники ведуть також спільні дослідження музичної спадщини двох народів, вивчення колекцій Яблоновських, Вишневецьких, Потоцьких, Мікошевських та інших відомих польських родів. Підготовлено дисертацію й монографію про книжкове зібрання роду Яблоновських та дисертацію про бібліотечне зібрання роду Вишневецьких-Мнішків. Опубліковано науковий опис латинських рукописів з колекцій польського походження.

Продовжувалася співпраця Сектору східнознавства Інституту рукопису із зарубіжними центрами іудаїки: Інститутом єврейських досліджень (Нью-Йорк), бібліотекою Єрусалимського університету, Петербурзьким єврейським універ-

ситетом, Центром наукових працівників і викладачів іудаїки в Москві (СЕФЕР), Музеєм голокосту у Вашингтоні, Єврейським Історичним Інститутом Польської АН. Є домовленість про створення українсько-польської асоціації з досліджень єврейської архівної справи та книги.

Завідуюча довідково-бібліографічним відділом Т. В. Добко разом зі співробітниками Європейського відділу Бібліотеки Конгресу (США) розпочала підготовку бібліографічного систематичного покажчика змісту журналу «Вісник» (Львів, 1933—1939). Під час відрядження до Бібліотеки Конгресу вона також працювала над проектом «Століття українського друку в США».

Співробітники Сектору нотних видань НБУВ спільно з Російською Національною бібліотекою (С.-Петербург) готували «Сводный каталог российских нотных изданий». Завсектором проф. В. Д. Шульгіна разом зі співробітниками музичного відділу Бібліотеки Народової у Варшаві провела нараду з питань розробки національного макроформату бібліографічного опису нотних видань.

Крім підтримання існуючих довгострокових відносин, у звітному році укладено угоду про співпрацю між Китайською Академією суспільних наук та Секцією суспільних наук НАН України, яка стосується також НБУВ і спрямована на зростання книгообміну між НБУВ та китайськими бібліотеками й центрами інформації, обміну інформацією.

НБУВ як базова бібліотека Ради директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук - учасниць МААН, сприяла розгортанню інформаційного обміну між академіями країн співдружності. Зокрема, активізувався обмін інформаційними ресурсами за допомогою комп'ютерних мереж. Бібліотеки академій наук України, Білорусі та Росії почали обмінюватися списками іноземних періодичних видань, замовлених за валюту та одержаних по книгообміну. Продовжувався обмін академічними виданнями. Так, НБУВ відправила в 1999 р. центральним бібліотекам академій-учасниць МААН 6563 прим. наукових видань, отримала - 986.

Бібліотека прийняла за звітний період делегацію Китайської Академії суспільних наук (10 осіб), співробітників Бібліотеки Народової (6 осіб), завбібліотекою Інституту славістики Польської Академії наук Л. Бес'ядовську, консультанта ЮНЕСКО з інформаційних систем Д. Росса, бібліотекаря Лондонського університету У. Філіпс та ін. 6 співробітників НБУВ побували в закордонних відрядженнях за рахунок зарубіжних установ та міжнародних організацій. Науковими співробітниками Бібліотеки у 1999 р. опубліковано за кордоном дві наукові статті;

передано до друку три публікації, виголошено за кордоном дві доповіді.

З 1998 р. Бібліотека є членом Конференції Європейських Національних Бібліотек (CENL), до складу якої входять 40 бібліотек з 38 країн світу. Заступник генерального директора А. Г. Бровкін взяв участь у роботі її щорічної конференції, яка проходила з 29 вересня по 4 жовтня 1999 р. у м.Таллінні. Співробітник центру бібліотечно-інформаційних технологій О. В. Баркова взяла участь у семінарі, що відбувся в Технічній інформаційній бібліотеці в Ганновері та Центральній медичній бібліотеці Кельна.

Кадри

У Бібліотеці працювало 803 співробітники, в тому числі 137 наукових, з яких 12 мають науковий ступінь доктора наук, 53 - кандидата наук.

Як і в попередні роки, НБУВ здійснювала підготовку кадрів вищої кваліфікації через аспірантуру та організацію роботи Спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських і докторських дисертацій, яка провела у звітному році захист дев'яти кандидатських та однієї докторської дисертацій. Співробітники Бібліотеки за науковою спеціальністю 07.00.08. — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство — захистили чотири кандидатських дисертації⁶.

⁶ Булатова С. О. Книжкове зібрання роду польських магнатів Яблоновських ХУІІ — сер. ХІХ ст.: походження, доля та історико-книгознавча реконструкція»; Каліберда Н. Ю. Система обслуговування читачів Національної бібліотеки України: Історія формування та тенденції розвитку (1918 — початок 90-х років); Кучмаренко В. А. Документальні фонди

До аспірантури НБУВ зараховано п'ять осіб, у т. ч. дві - з відривом від виробництва, три - без відриву. У звітному році аспірантуру закінчили з відривом від виробництва дві особи, які за розподілом були зараховані в штат Бібліотеки. Усього в аспірантурі НБУВ за станом на 01.01.2000 р. навчається 16 аспірантів. Як пошуковці над кандидатськими дисертаціями працюють 40 співробітників.

За суттєвий науковий доробок три співробітники Бібліотеки, як переможці конкурсу, отримують стипендії НАН України для молодих учених: н. с. І. І. Багрій, н. с. А. Г. Федорчук, н. с. Л. В. Шолохова.

Згідно з угодами про проведення практики на базі Бібліотеки її проходили 26 студентів, у т. ч. 9 - з Київського національного університету культури і мистецтв (ІУ курс); 17 - з Київського інституту «Слов'янський університет» (ІУ курс).

У 2000 р. зусилля науковців НБУВ будуть зосереджені на розвиткові найважливіших напрямів її наукових досліджень та виконанні відомчих проектів. Значна увага приділятиметься формуванню ресурсної бази НБУВ з метою вдосконалення інформаційного забезпечення наукових досліджень, освіти, культури та управління в Україні.

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як джерело з історії академічної науки (1918—1934 рр.); Матусевич В. В. Науково-дослідна комісія бібліотекознавства та бібліографії Всенародної бібліотеки України (1925—1933): основні напрями діяльності.